

Krzysztof KRUKOWSKI¹

ABSORPCJA FUNDUSZY UNII EUROPEJSKIEJ PRZEZ PRZEDSIĘBIORSTWA BRANŻY TURYSTYCZNEJ W REGIONIE WARMII I MAZUR

1. WPROWADZENIE

Silny sektor turystyczny w regionie spełnia wiele funkcji prorozwojowych. Jedną z najważniejszych i najczęściej stanowiącą argument potwierdzający potrzebę wspierania sektora turystycznego jest funkcja ekonomiczna. Polega ona głównie na rozbudowie bazy i infrastruktury turystycznej, tworzeniu nowych miejsc pracy oraz wzroście bazy ekonomicznej danego regionu².

Obecny okres wykorzystania środków z Unii Europejskiej (UE) jest szansą dla polskich przedsiębiorstw branży turystycznej na pozyskanie funduszy na rozwój. Podstawowymi programami, z których mogą korzystać przedsiębiorstwa branży turystycznej, są regionalne programy operacyjne (RPO). Każdy z 16 regionów Polski opracował swój program, w którym zapisane są konkretne obszary, na które można pozyskać środki z funduszy strukturalnych UE. Decyzje o poszczególnych zapisach tych planów podejmowały zarządy regionów.

Przedsiębiorstwa branży turystycznej, podobnie jak te z pozostałych branż, oczekują głównie wsparcia w postaci instrumentów finansowych, w tym między innymi dotacji, pożyczek oraz zwolnień z podatków. Pozostałe instrumenty wspierania, takie jak na przykład szkolenia czy promocja, w świetle badań cieszą się mniejszym zainteresowaniem³.

Władze regionalne najczęściej również wychodzą z założenia, że infrastruktura na terenach wyróżniających się walorami turystycznymi stanowi podstawę rozwoju przedsiębiorstw branży turystycznej. Dlatego też wykorzystanie istniejącej w regionie infrastruktury przez turystykę jest uważane za czynnik warunkujący rentowność gospodarki turystycznej⁴. Regiony skupiły w swoich programach operacyjnych uwagę na wsparciu inwestycji w podmiotach branży turystycznej oraz na rozwoju infrastruktury okołoturystycznej. Wielkość i rodzaj wspieranych inwestycji zależy od specyfiki poszczególnych województw.

Celem przeprowadzonych badań było zidentyfikowanie obszarów wykorzystania środków UE przez przedsiębiorstwa prowadzące działalność turystyczną w regionie Warmii i Mazur. Badanie przeprowadzono w maju 2009 r. na losowo dobranej próbie 400 podmiotów branży hotelarsko-gastronomicznej. W założeniach do badań stwierdzono, że zastosowanie doboru czysto losowego może spowodować, że w próbie znajdą się podmioty gospodarcze położone w niewielkiej odległości od siebie. Ponieważ według założeń projektu

¹ Dr Krzysztof Krukowski, Katedra Organizacji i Zarządzania, Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie.

² A.P. Wiatrak, *Turystyka w strategii rozwoju gmin*, [w:] *Regionalne uwarunkowania ekonomicznego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich*, red. A. Czudec, t. 2, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2003, s. 190–191.

³ M. Oliński, *Wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w regionie Warmii i Mazur*, Fundacja „Wspieranie i Promocja Przedsiębiorczości na Warmii i Mazurach”, Olsztyn 2009, s. 149–157.

⁴ K. Najmowicz, *Turystyka*, Wyższa Szkoła Biznesu w Pile, Piła 1998, s. 77–78.

badaniem jest objęte całe województwo warmińsko-mazurskie, oszacowano rozkład ich występowania z uwzględnieniem 21 powiatów. Podjęto decyzję, że bardziej odpowiednie będzie zastosowanie losowania warstwowego z powiatami jako odpowiednikami warstw. Rozmieszczenie próby w warstwach (powiatach) miało charakter proporcjonalny. Natomiast w obrębie każdego powiatu podmioty gospodarcze dobrano w sposób czysto przypadkowy z wykorzystaniem liczb losowych. Badania prowadzone były metodą wywiadu bezpośredniego z wykorzystaniem kwestionariusza badawczego. Ankieta skierowana była do właścicieli (osób zarządzających) podmiotów w badanej branży.

Wśród badanych przedsiębiorstw przeważały podmioty prowadzące działalność gastronomiczną (79,5% badanej populacji), zaś najmniejszą grupę stanowiły podmioty prowadzące działalność w formie kempingu lub schroniska (0,8%). Prawie 90% badanych podmiotów prowadzi działalność całoroczną. Ponad 40% podmiotów istnieje na rynku ponad 10 lat. W badanej populacji przeważały podmioty zatrudniające do 9 pracowników.

2. INWESTYCJE TURYSTYCZNE W REGIONALNYM PROGRAMIE OPERACYJNYM WARMIA I MAZURY

Głównym celem regionalnego programu operacyjnego „Warmia i Mazury” (RPO WiM) na lata 2007–2013 jest wzrost konkurencyjności gospodarki oraz liczby i jakości powiązań sieciowych. Uszczegółowienie celu głównego zostało ujęte w trzech obszarach: wzrost konkurencyjności firm, produktów i usług, wyższa konkurencyjność województwa jako miejsca pracy i życia oraz poprawa połączeń sieciowych województwa warmińsko-mazurskiego. Cele RPO WiM osiągane są poprzez koncentrację środków finansowych na siedmiu osiach priorytetowych. Jedną z nich stanowi turystyka, na którą przypadają dwa działania: wzrost potencjału turystycznego oraz promocja województwa i jego oferty turystycznej. Na realizację RPO WiM przewidziano 1 036 542 041 euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), co stanowi 6,48% środków EFRR przeznaczonych na finansowanie szesnastu regionalnych programów operacyjnych w Polsce. Łączna kwota środków finansowych planowanych na realizację programu szacowana jest na 1 619 380 528 euro, w tym na turystykę – 13%⁵.

Wśród projektów możliwych do dofinansowania ze środków RPO WiM są między innymi:

- dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw obejmujące budowę, rozbudowę i modernizację (w tym przebudowę) hoteli o co najmniej czterogwiazdkowym standardzie (budynki i wyposażenie),
- dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw obejmujące budowę, rozbudowę i modernizację (w tym przebudowę) bazy noclegowej wszystkich typów (budynki i wyposażenie),
- inwestycje w zakresie bazy gastronomicznej, obejmujące prace modernizacyjne (w tym przebudowę), rozbudowę i budowę obiektów, a także zakup wyposażenia.

W ramach działań RPO WiM do końca 2009 r. ogłoszono 4 konkursy z alokacją 83 734 681,37 złotych. W odpowiedzi na konkursy zgłoszone zostały 152 projekty. Łączna wartość inwestycji zgłoszonych do finansowania wynosiła 1 516 406 112 złotych. Średnia wartość jednego projektu to prawie 10 mln zł; świadczyć to może o dużym potencjale

⁵ Szczegółowy opis osi priorytetowej „Turystyka” Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007–2013, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2009.

podmiotów składających wnioski oraz dużych potrzebach inwestycyjnych regionu Warmii i Mazur w zakresie rozwoju turystyki. Oprócz projektów konkursowych inwestycje w zakresie turystyki finansowane są w ramach tzw. projektów kluczowych (tabela 1).

Tabela 1. Projekty kluczowe RPO „Warmia i Mazury” w obszarze „turystyka” (umowy podpisane do końca 2009 r.)

Lp.	Tytuł projektu	Wartość dofinansowania (PLN)
1	Budowa nowej siedziby Warmińsko-Mazurskiej Filharmonii w Olsztynie	47 121 787,59
2	Budowa Wodnego Centrum Rekreacyjno-Sportowego w Olsztynie	43 473 937,19
3	Grunwald: zespół działań inwestycyjno-remontowo-konserwatorskich i muzealnych związanych z kompleksowym zagospodarowaniem pól Grunwaldu	19 135 457,99
4	Przebudowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego przy ulicy 3 Maja w Ostródzie	21 876 292,66
Razem		131 607 475,43

Źródło: Podsumowanie Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007–2013. Stan wykorzystania na koniec 2009, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2009.

Projekty te realizowane są przez samorządy terytorialne i ich jednostki organizacyjne. Z punktu widzenia promocji regionu najważniejsze wydają się inwestycje realizowane na polach Grunwaldu oraz inwestycje przygotowujące Ostródę do mistrzostw Europy w piłce nożnej w 2012 r.

Do końca 2009 r. podpisano 51 umów na finansowanie inwestycji związanych z turystyką w ramach RPO WiM (tabela 2).

Tabela 2. Wartość dofinansowania inwestycji turystycznych w ramach RPO „Warmia i Mazury”

Działanie	Liczba zawartych umów	Wartość ogółem (zł)	Dofinansowanie (zł)
Baza noclegowa i gastronomiczna	26	295 547 837,65	95 571 892,07
Infrastruktura sportowo-rekreacyjna	7	249 635 861,44	110 224 148,86
Publiczna infrastruktura turystyczna i okółoturystyczna	15	18 474 340,11	13 378 994,53
Infrastruktura kultury	3	101 835 406,04	68 494 940,43
Razem	51	665 493 445,24	287 669 975,89

Źródło: Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury na lata 2007–2013. Stan wykorzystania na koniec 2009. Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2009.

Najwięcej umów podpisano w ramach działania dotyczącego bazy noclegowej i gastronomicznej, adresowanego do przedsiębiorców prowadzących działalność gastronomiczno-hotelarską. Ogólna wartość złożonych projektów inwestycji wyniosła prawie 300 mln zł, natomiast średnia wartość jednej inwestycji – ponad 11,3 mln zł.

Oprócz środków zapisanych w RPO „Warmia i Mazury” przedsiębiorcy z województwa warmińsko-mazurskiego prowadzący działalność na obszarach wiejskich mogli korzystać ze środków pochodzących z „Programu rozwoju obszarów wiejskich”.

3. WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ W OPINII PRZEDSIĘBIORCÓW

Ponad połowa podmiotów branży turystycznej z regionu Warmii i Mazur planuje skorzystać ze środków pomocowych Unii Europejskiej (tabela 3). Najwięcej podmiotów chce je wykorzystać na inwestycje (50,9%). Podmioty te mają możliwość korzystania ze środków pochodzących z regionalnego programu operacyjnego „Warmia i Mazury” lub z „Programu rozwoju obszarów wiejskich”. Ponad jedna trzecia badanych podmiotów zamierza skorzystać ze środków przeznaczonych na szkolenia i rozwój pracowników.

Tabela 3. Planowane obszary wykorzystania środków Unii Europejskiej według rodzaju działalności

Wyszczególnienie	%*	Rodzaj prowadzonej działalności					
		hotel	gastronomia	agroturystyka	pensjonat	ośrodek wczasowy	kemping
Tak, na:	62,0	74,5	59,1	64,3	84,2	75,0	66,7
szkolenie	36,5	50,9	35,5	39,3	42,1	50,0	33,3
staże	20,5	32,7	21,4	3,6	21,1	50,0	33,3
praktyki	16,0	25,5	17,3	3,6	15,8	37,5	33,3
inwestycje	50,9	61,8	47,9	57,1	57,9	62,5	66,7
wprowadzanie nowych technologii	16,7	16,4	17,2	17,9	10,5	25	33,3
wprowadzanie „nowych” produktów na rynek	14,4	23,6	14,1	21,4	10,5	12,5	33,3
inne	0,5	–	0,3	3,6	–	–	–
Nie zamierzam korzystać	38,0	25,5	39,9	35,7	15,8	25	33,3

* odsetek ogólnej liczby respondentów (N=400)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań prowadzonych w ramach projektu „Barometr edukacji”, działanie 9.3 PO KL.

Wprowadzanie na rynek „nowych” produktów lub technologii cieszy się mniejszym zainteresowaniem badanych przedsiębiorstw. Największy odsetek firm, które planują wykorzystanie środków pochodzących ze środków UE, stanowią hotele (74,5% podmiotów) oraz pensjonaty, najmniejszy zaś – podmioty prowadzące działalność gastronomiczną (59,1%).

Przedsiębiorstwa chcą również korzystać ze środków UE na pokrycie kosztów stażu, szkolenia oraz praktyk pracowników. Pomoc w tym zakresie pochodzi z Europejskiego Funduszu Społecznego. Na Warmii i Mazurach opracowano i wdrożono program „Poprawa jakości usług gastronomicznych i hotelarskich w regionie Warmii i Mazur w latach 2004–2013”⁶. Cele operacyjne programu obejmują poprawę konkurencyjności regionalnej oferty turystycznej na rynku krajowym i europejskim poprzez: modernizację infrastruktury technicznej i programowej nauczania zawodowego; utworzenie centrum kształcenia ustawicznego; podniesienie poziomu usług gastronomicznych i hotelarskich w regionie Warmii i Mazur przez regionalne oznakowanie restauracji, hoteli i gospodarstw agroturystycznych;

⁶ Program „Poprawa jakości usług gastronomicznych i hotelarskich w regionie Warmii i Mazur w latach 2004–2013”, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2009.

rozwój produkcji regionalnej żywności naturalnej i tradycyjnej o wysokiej jakości. Program ten zakłada również modernizację czterech szkół hotelarsko-gastronomicznych w regionie oraz wprowadzenie w nich kształcenia modułowego opartego na programach nauczania z krajów o wysoko rozwiniętym systemie kształcenia zawodowego w branży turystycznej, czyli z Włoch, Francji i Danii. Program poprawy jakości usług gastronomicznych i hotelarskich w regionie Warmii i Mazur realizowany jest poprzez odpowiednie zapisy w RPO „Warmia i Mazury” i w komponencie regionalnym programu operacyjnego „Kapitał ludzki”.

Podmioty, które chcą pozyskać środki z UE, planują wykorzystać je głównie na inwestycje. Jednak prawie 70% badanych podmiotów zamierza swój rozwój finansować ze środków własnych (tabela 4). Tylko jedna trzecia badanych podmiotów zamierza korzystać z kredytów bankowych. Ponad 45% podmiotów zamierza korzystać z funduszy Unii Europejskiej. Większość podmiotów zamierza korzystać ze środków Unii Europejskiej pochodzących z regionalnego programu operacyjnego „Warmia i Mazury”. Najczęściej środki z UE jako źródło finansowania rozwoju wskazywały podmioty prowadzące pensjonaty i ośrodki wczasowe. Najrzadziej z tego źródła zamierzają korzystać podmioty prowadzące działalność hotelarską oraz gastronomiczną.

Tabela 4. Planowane źródła finansowania rozwoju przedsiębiorstw

Wyszczególnienie	% *	Rodzaj działalności					
		hotel	gastronomia	agroturystyka	pensjonat	ośrodek wczasowy	kemping
Kapitał własny	69,5	70,9	68,4	81,5	52,6	37,5	33,3
Kredyt bankowy	27,9	23,6	29,1	22,2	31,6	37,5	33,3
Inwestor zewnętrzny	3,1	5,5	3,2	3,7	–	–	33,3
Regionalne fundusze Unii Europejskiej	30,2	30,9	28,2	33,3	52,6	50,0	33,3
Centralne fundusze UE	15,5	10,9	16,5	14,8	5,3	12,5	–

* odsetek ogólnej liczby respondentów (N=400)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań prowadzonych w ramach projektu „Barometr edukacji”, działanie 9.3 PO KL.

Tylko około 15% badanych przedsiębiorstw korzystało z środków UE w swojej działalności (tabela 5). Wśród firm, które już skorzystały ze środków UE, najbardziej popularną (i o czym świadczy poprzednie pytanie, najbardziej pożądaną) formą pomocy, okazała się pomoc umożliwiająca inwestycje (głównie w lokal) – 7,5% firm. Najczęściej z środków UE korzystały podmioty prowadzące działalność w formie ośrodka wczasowego (37,5%) oraz hotelu (21,1%).

Tabela 5. Obszary wykorzystania środków Unii Europejskiej przez badane przedsiębiorstwa

Wyszczególnienie	% *	hotel	gastronomia	agroturystyka	pensjonat	ośrodek wczasowy	kemping
Tak, na:	14,5	21,1	14,2	10,7	5,3	37,5	–
szkolenie	5,8	17,5	4,1	3,6	5,3	25,0	–
staże	4,3	10,5	4,4	–	5,3	12,5	–
praktyki	1,3	1,7	1,3	–	5,3	–	–
inwestycje w lokal	7,5	5,3	7,6	7,1	–	25,0	–
wprowadzanie nowych technologii	0,7	–	0,6	–	–	–	–
wprowadzanie „nowych” produk- tów na rynek	0,5	–	0,3	–	–	–	–
inne	0,7	–	1,0	–	–	–	–
Nie korzystałem	85,5	78,9	85,8	89,3	94,7	62,5	100

* odsetek ogólnej liczby respondentów (N=400)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań prowadzonych w ramach projektu „Barometr edukacji”, działanie 9.3 PO KL.

Następną najczęściej uzyskiwaną formą pomocy okazały się szkolenia – skorzystało z nich 5,8% przebadanych firm. Natomiast pomoc w zakresie wprowadzania „nowych” produktów na rynek lub technologii nie sięgnęła 1%. Badania potwierdziły pozytywną korelację pomiędzy oczekiwaniami co do rodzaju otrzymanego wsparcia a częstotliwością jego otrzymywania.

Na rozwój badanych przedsiębiorstw wpływa wiele działań władz lokalnych i regionalnych. Według wyników przeprowadzonych badań najbardziej sprzyja mu aktywność władz w promocji regionu. Ponad 75% badanych przedsiębiorców z branży turystycznej wskazało taką odpowiedź. Aż 41,1% wskazało również na potrzebę pomocy ze strony władz lokalnych i regionalnych w otrzymaniu dotacji z programów finansowanych przez Unię Europejską. Jednakże wyraźnie trzeba zaznaczyć, że samorząd lokalny na poziomie gminy nie ma wielkiego wpływu na decyzję o przyznaniu firmie dotacji, choć może podejmować pewne działania lobbingowe. Natomiast gmina może wykazać się dużą aktywnością w realizacji inwestycji infrastrukturalnych, które z kolei poprawiają konkurencyjność miejscowego rynku turystycznego – 33,2% respondentów wskazało na rozwój infrastruktury technicznej jako element, który szczególnie dobrze wpływa na rozwój miejscowych firm. Wysokie noty otrzymał także wariant obniżki podatków lokalnych i opłat (49,3% wskazań).

Polityka podatkowa państwa oraz gmin jest jedną z najważniejszych barier dla rozwoju przedsiębiorstw turystycznych z Warmii i Mazur. Szczególnie mocno jest odczuwana przez firmy świadczące usługi turystyczne w zakresie zakwaterowania turystycznego (kempingi, ośrodki wczasowe, pensjonaty). Mniej dokuczliwa jest dla agroturystyki, co wynika być może z mniejszych obciążeń podatkowych tej formy działalności w porównaniu z tradycyjną usługą turystyczną. Poza tym podatki i opłaty lokalne są najdotkliwiej odczuwane przez mniejsze firmy – ich znaczenie maleje, bowiem wraz ze wzrostem rozmiarów firmy (odpowiednio 86,5% mikroprzedsiębiorstw, 83,5% małych firm i 66,7% średnich podmiotów). Druga co do ważności bariera zewnętrzna to polityka podatkowa państwa. Najmniej ważne

bariery zewnętrzne rozwoju stanowią w ocenie badanych podmiotów integracja z Unią Europejską (9,5%) oraz konkurencja firm zagranicznych (9,8%).

Wśród podmiotów sezonowych, podobnie jak w przypadku całorocznych, największe zewnętrzne bariery rozwoju wiązane są z podatkami i opłatami lokalnymi. Na drugim miejscu występuje tu polityka podatkowa kraju. Badane podmioty wskazywały również na ograniczony dostęp do kapitału. Bez względu na liczbę lat doświadczenia w branży ankietowani wskazywali na bariery związane z wielkością podatków. Około 50% badanych wskazywało na barierę w postaci braku dostępu do instytucji wspierających małe i średnie przedsiębiorstwa.

4. PODSUMOWANIE

Region Warmii i Mazur, postrzegany w regionalnym programie operacyjnym jako typowo turystyczny, przeznaczył znaczną kwotę na działania wspierające inwestycje związane z turystyką. Opracowane dokumenty mają charakter kompleksowy, wręcz modelowy. Wsparcie zostało skierowane na wszystkie obszary warunkujące rozwój branży turystycznej. Model ten opiera się na pięciu połączonych ze sobą obszarach wsparcia:

1. Inwestycje w szkoły zawodowe przygotowujące do zawodów hotelarsko-gastronomicznych. Programem objęto cztery szkoły, które otrzymały dotację w wysokości ponad 32 mln zł na modernizację pracowni do praktycznej nauki zawodu.
2. Inwestycje w kapitał ludzki. Modernizacja struktury nauczania w szkołach gastronomiczno-hotelarskich poprzez wprowadzenie nowego (opartego na modułach) autorskiego programu nauczania dla szkół, przeszkolenie kadry pedagogicznej i akredytację szkół jako centrów państwowych egzaminów zawodowych.
3. Promocja oferty turystycznej. Stworzenie kompleksowej oferty produktu turystycznego, uwzględniającej dobrą kuchnię i profesjonalny serwis gastronomiczny oraz hotelowy, stanowiący podstawę wzrostu zainteresowania turystów regionem Warmii i Mazur. Realizacja opiera się między innymi na promowaniu marki „Dziedzictwo kulinarne Warmii, Mazur i Powiśla”.
4. Inwestycje w infrastrukturę wspomagającą rozwój branży turystycznej. Opracowano listę projektów kluczowych z punktu widzenia rozwoju turystyki w regionie.
5. Dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw prowadzących działalność hotelarsko-gastronomiczną.

Wszystkie powyższe obszary wsparcia mają na celu rozwój przedsiębiorczości związanej z sektorem turystyki. Jak wynika z badań, ponad 60% podmiotów gospodarczych zamierza korzystać z środków UE na rozwijanie działalności. Fundusze te zamierzają wydłokować głównie na inwestycje.

LITERATURA

- [1] Najmowicz, K., *Turystyka*, Wyższa Szkoła Biznesu w Pile, Piła 1998
- [2] Oliński, M., *Wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w regionie Warmii i Mazur*, Fundacja „Wspieranie i Promocja Przedsiębiorczości na Warmii i Mazurach”, Olsztyn 2009
- [3] Program „Poprawa jakości usług gastronomicznych i hotelarskich w regionie Warmii i Mazur w latach 2004–2013”, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2009

- [4] *Szczegółowy opis osi priorytetowej „Turystyka” Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007–2013*, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2009
- [5] Wiatrak, A.P., *Turystyka w strategii rozwoju gmin*, [w:] *Regionalne uwarunkowania ekonomicznego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich*, red. A. Czudec, t. 2, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2003

THE ABSORPTION OF EUROPEAN UNION FUNDS IN TOURIST ENTERPRISES IN WARMIA AND MAZURY REGION

The strong tourist sector in the region plays a lot of pro-development functions. One of the most important and most common treated as argument confirming the need of supporting is economic function. At present time the use of the financial means from European Union (EU) is a great opportunity for Polish tourist enterprises to gain more funds for their development. Over 60% of business entities are going to use the EU financial means for expending their activities. Most of them intend to spend money for investments.